

Een kijkje in andermans keuken kan verfrissend werken. Hoe gaan onze zuiderburen, met hun taaie taalkwesties en drie officiële landstalen, om met meertalig onderwijs?

CLIL IN WALLONIË

Franstaligen leren graag Nederlands

PERNELLE LORETTE & LAURENCE METTEWIE

CLIL heeft in Nederland en in de meeste Europese landen de wind mee. Ook in België schieten CLIL-scholen als paddenstoelen uit de grond. Dat lijkt niet verwonderlijk, in een land met drie officiële talen, maar niets is minder waar. In België zijn om politiek-historische redenen de onderwijstalen (en het talenonderwijs) wettelijk strikt bepaald. In Vlaanderen is het Nederlands de onderwijstaal, in Wallonië is dat het Frans (met in de Oostkantons het Duits). In Brussel zijn er of Nederlandstalige scholen of Franstalige scholen: in zogenoemde faciliteitengemeenten langs de taalgrens organiseren Nederlandstalige gemeenten eentalig onderwijs in het Frans en Franstalige gemeenten eentalig onderwijs in het Nederlands. Meertalig onderwijs hoort dus officieel niet in het plaatje. Dit is typerend voor een land waarvan de politieke en maatschappelijke structuur de taalgemeenschappen steeds verder uiteendrijft. De taal van de 'ander' onder de knie krijgen is dan ook geen evidentie, onder andere omwille van negatieve attitudes ten aanzien van die taal en haar sprekers, een lage of louter economische taalleermotivatie en een zeer beperkt contact tussen jongeren van beide gemeenschappen (Mettewie, 2004).

Toch bestaan er, dankzij uitzonderingsmaatregelen (decreten), CLIL-scholen, die wel meerdere onderwijstalen gebruiken en waar leerlingen intensief contact hebben met een doeltaal. Recent onderzoek (Lorette & Mettewie, te verschijnen) toont aan dat Franstalige leerlingen die CLIL-onderwijs in het Nederlands volgen

een hogere taalleermotivatie en positievere attitudes ten aanzien van die taal, de cultuur en haar sprekers vertonen. Door (in) elkaars taal te leren, zou meertalig onderwijs mogelijk bruggen kunnen slaan tussen Vlamingen en Franstaligen.

In dit artikel wordt een beeld geschetst van het CLIL-onderwijs in het Nederlands voor Franstaligen. Daarbij ligt de nadruk op de ervaring van CLIL-leerlingen in Wallonië.

Wettelijk kader voor CLIL in Wallonië

CLIL – of in het Frans EMILE (Enseignement d'une Matière par Intégration d'une Langue Etrangère) – verwijst naar een onderwijstype waarin niet-taalvakken in een vreemde taal onderwezen worden. In de Franse Gemeenschap is CLIL (ook *immersion* genoemd) sinds 1998 officieel toegestaan onder strikte voorwaarden (zie <www.gallilex.cfwb.be>, <www.enseignement.be>, <www.tibem.be>).

In 2011–2012 boden 156 basisscholen en 109 secundaire scholen een immersieprogramma aan (voornamelijk in het Nederlands, maar ook in het Engels of in het Duits) aan meer dan 26.500 leerlingen.

De wetgeving benadrukt onder andere dat CLIL enkel mogelijk is binnen een uitgewerkt schoolproject. Opdat immersieonderwijs voor iedereen toegankelijk zou zijn, mag er geen selectie van de leerlingen (via bijvoorbeeld toelatingstesten) plaatsvinden en mogen scholen voor CLIL-onderwijs geen financiële bijdrage vragen aan de ouders, in tegenstelling tot in Nederland. Opdat CLIL zo goed mogelijk zou aansluiten bij de schoolomgeving en het schoolproject beschikken scholen over een

Illustratie: Judith Vanistendael voor www.tweetaligeklassen.be

grote flexibiliteit voor de organisatie van hun immersieprogramma. Zo mogen ze kiezen tussen drie CLIL-talen (Nederlands – grotendeels verplicht in Brussel en andere bijzondere gemeentes –, Engels of Duits) en verschillende opstartmomenten. Afhankelijk van de school beginnen leerlingen met CLIL in het laatste jaar van de kleuterschool, het eerste of derde jaar van het lager onderwijs (groep 2, 3 of 5 in Nederland), of in het eerste of derde jaar van het secundair onderwijs. Ook het aantal uren dat aan immersieonderwijs besteed wordt, varieert maar is sowieso hoger in het lager (8 à 21 van de 28 uur per week) dan in het middelbaar onderwijs (8 à 13, inclusief taallessen, van de 32 uur). Alle lessen mogen via de CLIL-methode aangeboden worden, behalve de lessen godsdienst/moraal en wiskunde in de twee eerste jaren van het secundair onderwijs. De toetsen van een CLIL-vak moeten vervolgens in de doeltaal afgelegd worden. Uitzondering hierop zijn de eindexamens lager onderwijs, die allemaal in het Frans zijn, CLIL-vak of niet.

Opvallend is dat, bij gebrek aan een specifieke CLIL-opleiding in België, er voorlopig van de CLIL-leerkrachten geen bijzonder CLIL-diploma wordt vereist. De CLIL-leerkrachten moeten wel (*near*-)native speakers van de CLIL-taal zijn, een functionele kennis van het Frans hebben (om in de Franstalige school te functioneren) en uiteraard een leerkrachtdiploma op zak hebben. Steeds meer Franstalige scholen die CLIL aanbieden, trekken graag Nederlandstalige leerkrachten uit Vlaanderen aan, wat echter niet (of nauwelijks) het geval is bij scholen die Nederlands enkel als vreemde taal aanbieden.

EN HOE ZIT HET IN VLAANDEREN?

In de Vlaamse Gemeenschap bleef CLIL-onderwijs tot voor kort wettelijk verboden. Tussen 2007 en 2010 liep echter een proefproject waarbij negen Vlaamse proeftuinscholen in het middelbaar onderwijs betrokken werden. De evaluatie van dit project was bijzonder positief en minister van Onderwijs Pascal Smet besloot om CLIL-onderwijs op te nemen in zijn hervorming van het secundair onderwijs (zie *Talennota 2011*, beschikbaar op <www.ond.vlaanderen.be>). Vanaf 2014 wordt CLIL in Vlaanderen dus mogelijk, hoewel voorlopig enkel in secundaire scholen.

Waarom kiezen leerlingen (of hun ouders) voor CLIL?

In een recent onderzoek (Lorette & Mettewie, te verschijnen) staat het oogpunt van de CLIL-leerlingen centraal. Door middel van interviews met 42 vijfdejaars CLIL-leerlingen van een Waalse school (van circa 16 jaar oud) is gepeild naar hun motivatie om voor immersieonderwijs in het Nederlands te kiezen en naar hun ervaringen ermee. Om de openheid van het gesprek en de anonimiteit te garanderen hebben de leerlingen een bijnaam gekozen. Als gesprekstaal hebben ze vrijwillig voor het Nederlands gekozen, hoewel Frans ook aangeboden werd. De citaten komen letterlijk uit de gesprekken van de focusgroepen.

Ten eerste zijn deze leerlingen zich bijzonder bewust

‘Ik houd van talen dus heb ik immersie gekozen’

van het nut van het Nederlands in België en ze beseffen dat de kennis van hun CLIL-taal economische voordelen kan opleveren.

Luca: Het was om een betere toekomst te hebben, want er zijn mogelijkheden om een beroep te hebben als je goed Nederlands praat.

Mister X: (...) het kan voor later interessant zijn om een werk te vinden, in Brussel te werken.

Ten tweede hebben meerdere leerlingen voor immersie gekozen uit interesse voor taal en cultuur.

Cam: Ik houd van talen dus heb ik immersie gekozen.

Yuri: [Ik heb immersie gekozen om] andere culturen te leren.

Het feit dat ze in een meertalig en multicultureel land leven heeft ook een invloed gehad op hun keuze voor CLIL in het Nederlands. Ze vinden het namelijk belangrijk om de taal en de cultuur van de ‘andere gemeenschap’ te kennen.

Beny: (...) we zijn Belg, dus we moeten Nederlands en Frans praten, ’t is cultureel en normaal.

Charlotte: (...) en we zijn in België en we spreken Nederlands en Frans, dus ik vind dat belangrijk.

Ten derde speelt het feit dat vrienden en familie Nederlands leren of spreken een aanmoedigend effect om voor immersie in het Nederlands te kiezen.

Pest: Het is een echt motivatie wanneer je weet dat anderen jongen die / die je ken zullen dat doen.

Megane: Omdat mijn vader Nederlandstalig is, dus ik heb de half van de familie die spreekt Nederlands // die Nederlands spreekt en ik moest ook Nederlands spreken.

Hoe ervaren CLIL-leerlingen immersieonderwijs?

Uit de gesprekken met de leerlingen blijkt dat ze over het algemeen heel tevreden zijn over hun CLIL-ervaring.

Cuni: In immersie het is leuker dan alleen maar zo een taal te leren.

Chloë: En wanneer we zien dat mensen ons begrijpen, het is toch heel leuk omdat we zien dat immersie toch niet saai / saai is.

Wat bijdraagt tot deze algemene tevredenheid over CLIL is de aanpak die anders is dan in het traditionele talenonderwijs.

Ben X: Wij doen meer dan de anderen. (...) Bijvoorbeeld we gaan naar Antwerpen, de anderen niet. We doen een uitwisseling in Vlaanderen, de anderen niet. (...) Ik denk dat we meer kennen van de Vlaamse cultuur, want we hebben leraren die soms, wanneer ze stoppen met de lessen, uitleggen hun leven een beetje, en (...) ze uitleggen bijvoorbeeld in een Vlaamse stad hoe we doen enzovoort. (...)

Verder blijkt er een aangename sfeer in de CLIL-klassen te heersen. De meeste immersie leerlingen vermelden een sterk *in-group*-gevoel na de vele jaren samen in de immersieklas, waarop niet-immersie leerlingen wel eens negatief reageren.

Chloë: (...) we zijn toch altijd samen in de klassen, we hebben dezelfde leraar (...) dus ik denk dat we hebben /// we kennen ons toch veel beter dan de anderen omdat we zijn altijd samen. (...)

Mister X: (...) we zijn al vijf jaar samen, sommigen. We zijn ook meer solidair, we kennen ons beter dan andere klassen.

Luigi (over de niet-CLIL-leerlingen): We zijn een blok en dat is niet gemakkelijk voor hen om in onze groep te komen.

Ook draagt het goede contact met de CLIL-leerkrachten bij tot de positieve sfeer in de klas.

Jordi: We hebben een leuke klas en onze leraren zijn ook meer vriendelijk met ons.

Lucie: Iets dat positief is, is dat onze immersie leraar meestal jong zijn, dus we hebben een gemakkelijker contact met hen.

Hoe ervaren CLIL-leerkrachten immersieonderwijs?

Uit gesprekken met leerkrachten (lopend onderzoek M. Chohey-Paquet, *Parole aux acteurs*, UNamur/Tibem) blijkt dat CLIL-onderwijs best uitdagend voor hen is. Het juiste niveau bepalen van én inhoud én doeltaal is niet vanzelfsprekend, maar overleg en samenwerking met de andere vak- en/of taalcollega’s helpen hier zeker bij.

Nederlandstalige leraren, CLIL-wetenschappen (5e middelbaar): Je trouve que j’ai évolué, dans le sens que je trouve plus facilement des idées, parce que je sais de plus en plus m’adapter aux élèves. (...) Les collègues m’ont aidé à cheminer dans ce sens. (...) Il est très important de communiquer surtout. Que les élèves voient (...) qu’on est en train de communiquer entre l’équipe de profs. (...) C’est important de travailler ensemble.

Makkelijk is het niet altijd, maar er is ook voor leerkrachten die extra uitdaging in het CLIL-onderwijs, ze durven steeds hun onderwijs ter discussie te stellen om het te optimaliseren. Dit zorgt bij leerkrachten en leerlingen voor een uitzonderlijke en wederzijdse motivatie, zo blijkt uit verscheidene interviews. De getuigenis van een leerkracht die geschiedenis geeft als CLIL-vak in het Nederlands in een Brusselse school, benadrukt dat CLIL-onderricht ook een extra troef wordt om het leren leren te bevorderen, des te meer als de leerders het niet makkelijk hebben omwille van hun sociale en/of (anders)talige achtergrond.

Tweetalige leraar, CLIL-geschiedenis (3e middelbaar): J’ai toujours voulu travailler dans l’enseignement. (...) Enseigner en soi n’est pas facile, mais le projet d’immersion est quelque chose, c’est un plus, c’est un peu spécial pour les profs et pour les élèves. (...) Dans le cadre de notre école qui est une école en D+*, ce sont des élèves qui n’ont pas ‘faciles’ tous les jours. Pour les motiver, je dis souvent « on y est, il faut se battre et on doit y aller! ». La motivation, si elle ne vient pas d’eux, ça peut venir en donnant envie d’apprendre aussi. On peut montrer que c’est abordable, que ce n’est peut-être pas si difficile.

Dat meertalig onderwijs ook een ingrijpend effect heeft op de leerkrachten blijkt uit zijn slotwoorden, waarin im-

mersieonderwijs hem als het ware geboetseerd lijkt te hebben.

J’ai appris mon métier de prof sur le terrain. Je suis « né » dans un projet d’immersion et c’est ce projet d’immersion qui m’a fait prof.

Wat kan nog beter?

Immersieonderwijs blijkt een heel positieve ervaring te zijn voor de bevraagde Waalse CLIL-leerlingen. De leuke sfeer in de klas, het goede contact met de CLIL-leerkrachten en de voordelen die de kennis van het Nederlands bieden, zijn belangrijke factoren die hiertoe bijdragen. Enerzijds is het verstaan en lezen van de taal voor hen een makkie, maar anderzijds laten bovenvermelde citaten zien dat hun productieve vaardigheden in de CLIL-taal bij lange na niet perfect zijn. Zowel de accuraatheid als de complexiteit van hun taal laten duidelijk te wensen over. Tegelijkertijd valt bijzonder op hoe vlot, spontaan en enthousiast de meeste respondenten in het Nederlands praten. De leerlingen zelf benadrukken dat ze te weinig de kans krijgen om hun spreekvaardigheid te oefenen binnen het CLIL-programma. Nauwe samenwerking tussen de CLIL-vakleerkracht en de taalleerkracht kan hierbij helpen. Het ontwikkelen van een volwaardige CLIL-lerarenopleiding zou bijdragen tot een stevigere voorbereiding en ondersteuning van de leerkrachten en een betere begeleiding van de leerders. Uit de getuigenissen van deze leerlingen, alsook het steeds toenemende aantal CLIL-scholen is alvast duidelijk dat er geen gebrek is aan enthousiasme, motivatie en positieve attitudes. ■

NOOT

*D+ staat voor *discrimination positive*, oftewel scholen die een extra ondersteuning krijgen omwille van de sociale en/of (anders)talige samenstelling van de leerlingenbevolking.

Pernelle Lorette komt uit Wallonië en studeert aan de Research Master Linguistics van de Universiteit Utrecht. Laurence Mettwie is docent-onderzoeker bij de afdeling Nederlands van de Université de Namur en lid van de onderzoeksgroep Pluri-LL.

LITERATUUR

Mettwie, L. (2004). *Attitudes en motivatie van taalleerders in België*.

Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Lorette, P., & Mettwie, L. (te verschijnen). *Taalattitudes en taalleermotivatie van CLIL-leerlingen in Franstalig België*.

VERDERE INFORMATIE

Beheydt, L., & Hilgsmann, P. (Red.). (2011). *Met immersie aan de slag! Au travail, en immersion*. Louvain-la-Neuve: Presses Universitaires de Louvain.

Strobbe, L., Sercu, L., & Strobbe, J. (2013). *Je vak in een vreemde taal? Wegwijzers voor de CLIL-onderwijspraktijk*. Leuven/Den Haag: Acco.